

REGULAMENTELE ORGANICE ȘI DREPTURILE OMULUI

Conf. univ. dr. Cătălina MITTELU

Universitatea Ovidius din Constanța

ovidiustomis@yahoo.co.uk

Abstract: Organic Regulations and Human Rights.

Among others, in the pages of our paper the reader will find some considerations and assessments regarding not only the sources and the main themes of the provisions of the „Organic Regulations” – published with the similar text both in Moldova and Valahia, the Romanian Principalities, – but also concerning the human rights in the Romanian society of that time, which were usually transgressed by the abuses made particularly by the people who had „the nobiliary titles”, acquired or inherited.

Keywords: *regulations; human rights; abuses; nobiliary titles*

Preliminarii

Regulamentele organice – promulgate în Țara Românească în mai 1831 (cu intrare în vigoare la 1 iulie 1831) și în Moldova în octombrie 1832 (cu intrare în vigoare la 1 ianuarie 1832) – au fost adoptate în două versiuni similare, „diferențele erau legate doar de buget și restricțiile privind forțele militare”¹.

După afirmația acreditată de literatura de specialitate, Regulamentele organice – impuse de ocupanții Principatelor Române din vremea aceea, adică de autoritățile imperiale rusești, – au fost „o lege organică cvasi constituțională”, care a oferit celor două Principate primul sistem comun de guvernare, punându-se astfel bazele occidentalizării societății locale².

Deși textul Regulamentului organic s-a dorit a fi „o lege organică cvasi constituțională”, totuși, în Principatele Române, acesta n-a avut un

1 C. C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor. Din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*, București, Editura pentru Literatură, 1966, p. 123.

2 C. C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor...*, p. 125.

caracter cvasi-constituțional, fiindcă „Vlahii” (Românii), locuitorii acestora, au continuat să facă trimitere la „obiceiul pământului”³, adică la „Legea Țării”⁴, care își avea obârșia atât în „Jus positivum”, adică în vechiul Drept roman⁵, cât și în vechile „Așezăminte” ale Țărilor Române, de unde și caracterul lor prioritar față de Regulament.

Ceremonia înscăunării Domnului trebuia să se facă în conformitate cu rânduiala stabilită de „vechiul Obicei” al Țării

Din textul Regulamentelor organice rezultă că generalul Pavel Kiseleff – emisarul Țarului și Guvernatorul celor două Principate – a trebuit să țină seama și de rânduielele stabilite în baza vechiului obicei al Țării. De exemplu, în „Regulamentul Organic al Valahiei” se prevedea că ceremonia înscăunării Domnului, „... se va rândui prin regulamentul ce va face vremelnica ocârmuire conglăsu ta cu vechiul obicei din condicile Divanului; iar ungerea Domnului se va face în Biserica Maicei Precistei din Curtea Veche” (Art. 44)⁶.

Se dorea ca „vremelnica ocârmuire”, adică conducerea vremelnică (politică și administrativă) a Principatului Valahiei, să-și desfășoare activitatea în conformitate cu „vechiul obicei” al Țării, ale cărui rânduiele fuseseră înscrise în „Condicile Divanului”, și care dobândiseră forța unui „jus scriptum” (drept scris) al Principatelor.

În temeiul dispozițiilor aceluiași „Vechi obicei” al Țării, „ungerea Domnului” trebuia să se facă în Biserica din „Curtea Veche” din București, capitala Țării, și de aceea, autorii Regulamentului organic – versiunea Valahia – au prevăzut obligativitatea respectării procedurii tradiționale, astfel

3 C. Mititelu, „Începuturile Dreptului scris la români”, în *Dionysiana*, nr. 1/2009, pp. 417-426.

4 N. V. Dură, „Lex terrae” în percepția unor juriști și istorici ai vechiului Drept românesc. Evaluări și precizări”, în *Revista de Teologie Sfântul Apostol Andrei*, Anul XIV, nr. 1 / 2010, pp. 18-42; N. V. Dură, „The Byzantine Nomocanons, fundamental sources of old Romanian Law”, în vol. *Proceedings Exploration, Education and Progress in the third Millennium*, vol. I, no. 3, Galați, Galati University Press, 2011, pp. 25-48.

5 Vezi, N. V. Dură, C. Mititelu, *Istoria Dreptului românesc. Contribuții și evaluări cu conținut istorico-juridico-canonice*, București, Editura Universitară, 2014, pp. 31-54.

6 *Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei*, în *Colecțiunea vechilor legiuri administrative*, ed. de P. Negulescu și G. Alexianu, vol. I, București, Întreprinderile „Eminescu”, 1944, p. 8.

încât atunci „... când Domnul se va apropia de Sfântul Prastol că să se ungă, va face cu mâna pus pe Sfânta Evanghelie jurământul de mai jos: „Jur în numele Sfintei Troițe (Treimi, n.n.) să păzesc întocmai și nestrămutat pravilele și legiuirile Prințipatului Valahii, după Regulamentul cel întocmit și să fac a se păzi și a se ținea întru toată virtutea lor” (Art. 44)⁷.

Cu prilejul jurământului depus în Scaunul său de domnie, Domnitorul Țării făcea referire expresă la Pravilele și la Legiuirile Principatului Valahiei, așa după cum se obișnuise din vechime. De altfel, ocupantul Țării – emisarul Rusiei țariste – a prevăzut obligativitatea ca Pravilele⁸ și legiuirile Principatului Valahiei să fie „păzite” și „ținute” întru „toată virtutea (puterea) lor”, dar, în conformitate cu prevederile Regulamentului organic al Valahiei.

Cât privește această „predanie foarte veche”, în baza căreia – cu prilejul înscăunării – Domnul Țării putea să intre în „Sfântul Prestol”, adică în „Sfântul Altar” ca să „aducă daruri Creatorului”, au făcut mențiune expresă și Părinții Sinodului VI ecumenic (în Trullo 691/692) în canonul 69, care – printre altele – au evidențiat și „importanța și valoarea obiceiului”⁹, adică a Dreptului consuetudinar (cutumiar) în granițele Imperiului roman din „pars Orientis” (din partea orientală, bizantină).

Despre valoarea și importanța acestui obicei de drept, atât în dreptul roman, cât și în cel bizantin, găsim mărturii și în „Corpus juris civilis”¹⁰ al împăratului Justinian (527-565), a cărui legislație imperială a fost receptată și în arealul danubiano-pontico-carpatin¹¹.

Referitor la „dreptul” împăratului de-a intra în Sfântul Altar, izvoarele bizantine (istorice, juridice, teologice ș.a.) au reținut că acest drept i-a fost atribuit datorită faptului că acestuia i-a fost încredințată – din partea Bisericii ecumenice – responsabilitatea „... pentru transmiterea creștinis-

7 *Regulamentele Organice...*, p. 8.

8 Vezi, N. V. Dură, „350 de ani de la tipărirea Pravilei de la Govora. Contribuții privind identificarea izvoarelor sale”, în *Altarul Banatului*, I, nr. 3-4/1990, pp. 58-79.

9 L. Stan, „Comentariu la canonul 69 al Sinodului trulan”, în I. N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, Sibiu, 1991, p. 138.

10 C. Mititelu, „Corpus Juris Civilis” and „Corpus Juris Canonici”. Legal and Canonical Considerations”, în *Teologia*, anul XVIII, nr. 4 (61)/2014, pp. 127-137.

11 C. Mititelu, *The legislation of emperor Justinian (527-565) and its reception in the Carpathian-Danubian-Pontic space*, in *Analecta Cracoviensia*, 48 (2016), pp. 383-397; C. Mititelu, „Emperor Justinian’s Novel 74 and its Importance for European Marriage Law”, în *Teologia*, nr. 4 (81)/2019, pp. 26-37.

mului între neamuri, dar și pentru cei ce erau în afara Bisericii”¹², de unde și titulatura sa de „episkopos ton ekton” (episcop al celor din afara Bisericii), pe care – începând de la împăratul Constantin cel Mare – au primit-o de obicei toți împărații Imperiului roman de Răsărit¹³.

Izvoarele bizantine menționează și faptul că împăratul participa la Sinoadele ecumenice în calitate de mirean, și că tocmai această participare „ca reprezentant al poporului la viața bisericească” i-a permis „să intre în Sfântul Altar, ... (și) să se împărtășească”¹⁴, adică să fie împărtășit de Patriarhul Constantinopolului.

Cunoașterea și aplicarea legilor Pravilelor Țării, condiție „sine qua non” pentru orice judecător

Regulamentele organice prevedeau că „nimini nu va putea a fi judecător sau procurator de nu va ... și îndestul pravila pământului și de nu va jura mai întâiu că va fi credincios pravilii și că nu se va abate niciodată din calea dreptății” (Art. 219)¹⁵.

Din acest text, putem deci reține următoarele dispoziții de principiu enunțate de Regulament, și anume: a) nimeni nu putea să fie judecător sau procuror dacă nu făcea dovada că este bine familiarizat cu textul pravilelor Țării; b) obligativitatea judecătorilor și procurorilor desemnați de a depune un jurământ de credință față de litera și spiritul legii pravilnice (nomocanonice); c) asigurarea – prin jurământ de credință – că vor sluji cauza dreptății.

În privința slujirii cauzei dreptății, se poate constata că autorii Regulamentului organic cunoșteau destul de bine jurisprudența vechiul drept roman – conform căreia „dreptare (justitia) este voința constantă și statornică de a da fiecăruia ce i se cuvine” (jus suum quique tribuens) (Ulpianus)¹⁶ – cât și doctrina noului drept roman, adică a dreptului bizantin, ai cărui juriști creștini au afirmat principiile juridice ale vechiului drept roman

12 A. Kalligeris, *Căsătoria de la taină la instituție*, trad. I. Țârlescu, Editura Andreas, București, 2016, pp. 130-131.

13 N. V. Dură, C. Mititelu, „The State and the Church in IV-VI Centuries. The Roman Emperor and the Christian Religion”, în vol. *SGEM Conference on Political Sciences, Law, Finance, Economics & Tourism*, vol. I, 2014, Albena, Bulgaria, pp. 923-930.

14 A. Kalligeris, *Căsătoria ...*, p. 138.

15 *Regulamentele Organice...*, p. 106.

16 Apud *Justiniani Institutiones*, lb. I, 1.

într-o formulare adecvată epocii lor, pe care le regăsim preluate și în textul Nomocanoanelor bizantine, de unde au trecut și în textul Pravilelor Țării.

De exemplu, în Pravila cea Mare, cunoscută și sub denumirea de Pravila lui Matei Basarab, tipărită în limba română la Târgoviște în anul 1652, se prevedea că „dreptatea iaste un lucru mai adevărat de toate, carea dă fieșcui dreptate” (glava a Doa)¹⁷.

În același spirit al dreptății divine și umane, Pravila cea Mare prevede atât pedeapsa divină, cât și pe cea omenească, pentru judecătorul, „carele n-are dreptate zăcătoare (care există, n.n.) întru sufletul lui”, și pentru cei care pretind „galbeni” sau „pentru vreo prietenie, ori pentru vrajbă osândește pre cel ce e drept, ..., și nu veade dreptatea ...” (glava a Doa)¹⁸.

Regulamentele organice, mărturie indubitabilă că judecata la români s-a făcut după legea pravilnică

Că în Principatele Române, procedura de judecată s-a făcut conform prevederilor Pravilei Țării ne-o confirmă și textul Regulamentelor organice, care prevedeau că „Divanurile judecătorești având drept să judece hotărârile judecătorilor de întâia cercetare, vor strica și vor îndrepta toate alegerile lor, câte vor fi făcut împotriva pravilii, ori că n-au păzit formalitățile sau capetele ei” (Art. 272)¹⁹.

Hotărârile judecătorești puteau fi anulate sau rectificate doar în teameiul legii pravilnice, care a fost de fapt – pentru secole de-a rândul – legea fundamentală a Țărilor Române.

Conform prevederilor Regulamentului, „toți orânduții în slujbă, fără osebite, sînt datori la a lor numire, să facă și să iscălească jurământul următor: „Jur în numele Prea Sfintei Troiți, să slujesc la slujba ce mi s-au încredințat cu râvnă, cu credință și cu dreptate, fără de a mă abate din datoriile prescrise, precum și de a păzi pravilele și de a respecta instituțiile patrii mele” (Art. 357)²⁰.

Prin cuvintele „a păzi Pravilele”, Regulamentul organic stipula de fapt obligativitatea respectării și aplicării prevederilor acestora de către toți slujbașii (funcționarii) Țării.

17 *Îndreptarea legii*, ed. crt., București, Editura Academia RPR, 1962, p. 73.

18 *Îndreptarea legii...*, p. 74.

19 *Regulamentele Organice...*, p. 114.

20 *Regulamentele Organice...*, p. 126.

Procesul de occidentalizare a vechiului Drept românesc n-a fost inițiat prin Regulamentele organice

Analiza hermeneutică a textului Regulamentului organic – în cele două versiuni similare – ne-a dat posibilitatea să constatăm faptul că procesul de occidentalizare a vechiului drept românesc n-a fost inițiat sau înfăptuit de acesta, ci, întâi de toate, de procesul de modernizare a Dreptului românesc din epoca fanariotă²¹, continuat și dezvoltat într-o nouă orientare de Proclamația de la Padeș, din anul 1821, și de Constituția Cărvunariilor din anul 1822. Prin Regulamentul organic, autoritatea imperială țaristă, din Principatele Române n-a făcut decât să se înscrie și ea în aria acestui proces evolutiv de modernizare a legislației Țărilor Române.

În ceea ce privește afirmația că acest Regulament organic ar fi oferit celor două „Principate” un sistem comun de guvernare, trebuie precizat că un astfel de sistem a fost comun Țărilor Române încă de la întemeierea lor. Temeiul juridic al acestui sistem de guvernare a fost același în ambele Țări încă de la întemeierea lor, întrucât atât Legea Țării, cât și dreptul bizantin, au fost sursele lor comune cu multe secole²² înainte de redactarea acestor Regulamente organice. Mărturie sunt vechile instituții juridice românești, ca de exemplu, Domnia, Judecata, Căsătoria etc., menționate și de Pravile românești²³, în cuprinsul cărora aflăm și excerpte din textul unor Constituții ale Împăraților bizantini.

Nu trebuie uitat faptul că Regulamentele organice au fost redactate de către ocupant, adică de către emisarul autorității imperiale rusești, și că acesta a „reorganizat” Țările Române – din punct de vedere politico-administrativ – potrivit propriilor interese ale Imperiului țarist.

Cercetătorii genezei acestui Regulament organic au evidențiat rolul „jucat de boierii români, de forțele politice interne, în acțiunea de reafirma-

21 N. V. Dură, „Procesul de modernizare a Dreptului românesc din epoca fanariotă până în vremea lui Cuza Vodă”, în *Revista de Teologie Sfântul Apostol Andrei*, VII, nr. 1/2003, pp. 16-30; C. Anechitoae, A. Buzarna (Gălbează), „The Labor Legislation after the 18th Century”, în „*Ovidius*” *University Annals, Economic Sciences Series*, Vol. XII, Issue 2/2012, pp. 126-128.

22 Vezi, N. V. Dură, „Political-Juridical and Religious Status of the Romanian Countries and the Balkan People during the 14 th – 19 the Centuries”, în *Revue des Études Sud-Est Européennes*, Bucharest, tomul XXVII, nr. 1-2/1989, pp. 159-170; C. Anechitoae, *Noțiuni generale de drept. Drept maritim*, București, Editura BREN, 2010, pp. 7-11.

23 A se vedea pe larg la C. Mititelu, *Dreptul bizantin și receptarea lui în Pravilele tipărite, în Țările Române, din secolul al XVII-lea*, București, Editura Universitară, 2014.

re, de modernizare a societății din cele două Principate²⁴. De unde, și necesitatea de-a remarca faptul că Regulamentele organice din cele două Principate au dat „viață” și „programului de transformare a structurilor interne în raport cu spiritul veacului, adică de modernizare a societății românești”²⁵, survenit după epoca de obstrucționare a oricărei forme de expresie a independenței ființei românești de către Poarta otomană prin intermediul regimului fanariot pe care îl instaurase în ambele Principate.

Istoricii români au constatat că prevederi ale Programului Revoluției din anul 1821 – redactat de patriotul român Tudor Vladimirescu, care studiasse „Dreptul la Viena și la Pesta”²⁶, – „fuseseră incluse, într-o manieră *sui generis*, în cuprinsul Tratatului de la Adrianopol”²⁷, încheiat între Rusia și Poarta Otomană la 2/14 septembrie 1829.

Apoi, și „numeroasele memorii și proiecte adresate Rusiei în întreaga perioadă care a urmat Revoluției din 1821”²⁸, de către diferiți boieri români, din Principate, au stat și ele la baza materialului prelucrat și transpus în „Instrucțiunile de la Sankt Petersburg”, redactate „la sfârșitul anului 1828 și la începutul anului următor”²⁹.

Aceste realități au făcut ca Regulamentul organic – în cele două ediții similare – să țină seama de specificul celor două Principate Române. O contribuție decisivă – fie ea și indirectă – la redactarea acestuia au avut-o și exponenții afirmării conștiinței identității românești, adică intelectualii și clericii, din vremea aceea. Deși Regulamentele au fost impuse Țărilor Române de către „trupele ruse”, care „au trecut granița Prutului, în Moldova, la 25 aprilie/7 mai 1828”³⁰, și au ocupat Țările Române, ele poartă totuși și pecetea contribuției românești.

În războiul lor cu Poarta Otomană, în 1828-1829, cele două Principate Române, Țara Românească și Moldova, „au trebuit să asigure aprovizionarea armatei ruse cu alimente și furaje, ..., să întrețină căile de comunicație, să adăpostească armatele ... ș.a.”³¹, astfel încât „noua invazie rusă i-a

24 G. Platon, „Principatele Române sub ocupație și reorganizare (1828-1834)”, în vol. *Istoria Românilor*, vol. VII, tom. I, ed. a II-a, București, Editura Enciclopedică, 2015, p. 87.

25 G. Platon, *Principatele Române ...*, p. 89.

26 Din nefericire, aceste amănunte nu au fost încă reținute de literatura juridică.

27 G. Platon, *Principatele Române ...*, p. 89.

28 G. Platon, *Principatele Române ...*, p. 87.

29 G. Platon, *Principatele Române ...*, p. 87.

30 G. Platon, *Principatele Române ...*, p. 82.

31 G. Platon, *Principatele Române ...*, p. 82.

costat pe români³² un tribut care numai de un regim de sorginte occidental mai putea fi vorba. De altfel, așa după cum consemna – la vremea aceea – și agentul consular al Franței, Dl. Viollier, invazia Rusiei țariste i-a costat pe români „mai mult sânge și lacrimi decât toate cele precedente la un loc”³³.

„Regulamentul organic a întâmpinat o puternică și generală opoziție”³⁴, o „opoziție națională”, deoarece prin intermediul prevederilor acesteia, ocupanții Țării au încercat nu doar „o modificare a structurilor societății”³⁵ (române), ci și perpetuarea „ocupației” în cele două Principate, de unde și concluzia la care ajunseseră marile Puteri ale Europei de atunci, și anume aceea „... de a înlocui protectoratul Rusiei cu un regim de garanție colectivă...”³⁶.

Regulamentele organice și drepturile omului

În privința drepturilor omului³⁷, inclusiv a dreptului la libertatea de religie³⁸, vom spicui câteva prevederi reprezentative din textul Regulamentului organic al Valahiei (Țării Românești).

32 G. Platon, *Principatele Române ...*, p. 82.

33 Apud G. Platon, *Principatele Române ...*, p. 82.

34 G. Platon, *Principatele Române ...*, p. 95.

35 G. Platon, *Principatele Române ...*, p. 95.

36 G. Platon, *Principatele Române ...*, p. 95.

37 Vezi, N. V. Dură, C. Mititelu, *Principii și norme ale Dreptului Uniunii Europene privind drepturile omului și protecția lor juridică*, Constanța, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, 2014; N. V. Dură, „Drepturile și libertățile omului în gândirea juridică europeană. De la „Justiniani Institutiones” la „Tratatul instituind o Constituție pentru Europa””, în *Analele Universității Ovidius. Seria: Drept și Științe Administrative*, nr. 1, 2006, pp. 129-151; N. V. Dură, „The European juridical thinking, concerning the human rights, expressed along the centuries”, în *Acta Universitatis Danubius. Juridica*, nr. 2/2010 (VII), pp. 153-192; N. V. Dură, „Rights”, „Freedoms” and „Principles” Set out in the Charter of Fundamental Rights of the EU”, în *Journal of Danubius Studies and Research*, vol. VI, nr. 2 (2016), pp. 166-175.

38 N. V. Dură, „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului și protecția lor juridică. Dreptul la religie și libertatea religioasă”, în *Analele Universității Ovidius. Seria: Drept și Științe Administrative*, nr. 3, 2005, pp. 5-33; N. V. Dură, „The Right to Religion: Some Consideration of the Principal International and European Juridical Instruments”, în *Religion and Equality. Law in conflict*, ed. by W. Cole Durham Jr. and D. Thayer, Routledge, UK, 2016, pp. 15-24; N. V. Dură, „The Right to the Guarantee and Ensurance of Religious Freedom from “The Statute for Religious Freedom” of 1786 to the “Declarations” Issued during the UN Session of 2019”, în *Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences*, vol. 15, no. 1/2021, pp. 117-127; N. V. Dură, C. Mititelu, „The Freedom of Religion and the Right to Religious Freedom”, în vol. *SGEM Conference on Political Sciences, Law, Finance, Economics & Tourism*, vol. I, 2014, Albena, pp. 831-838.

De exemplu, în Articolul 359 – din Regulamentul organic al Valahiei – se prevedea „ca să se păzească cu toată întregimea vechile prerogative a clirosului Valahiei”, iar alegerea mitropolitului și a episcopilor se „va face după drepturile și obiceiurile Țării”, iar ei trebuie să conducă „după Canoanele bisericești și după Pravilele și obiceiurile ce sânt legiuite până acum în țară” (Art. 359)³⁹.

Prin urmare, ierarhii Țării Românești erau obligați să-și conducă și să-și administreze eparhiile „după drepturile și obiceiurile Țării”, adică în conformitate cu prevederile normelor legislației canonice⁴⁰, ale legislației pravilnice (nomocanone) și cele ale dreptului consuetudinar. Toate acestea erau parte constitutivă a corpus-ului de legiuri al Țării, adică „Legea Țării”, care prevedea atât drepturile, cât și îndatoririle locuitorilor celor două Principate Române.

Referitor la înscăunarea Întâistătorului Țării, aceasta urma să se facă – conform prevederilor Regulamentului organic – de îndată ce „... va priimi după vechiul obicei canonicasca întărire dela patriarhul Țarigradului” (Art. 360)⁴¹.

Obiceiul confirmării Întâistătorului Bisericii din Țara Românească, de către Patriarhul de Constantinopol, s-a statornicit de-abia în secolul al XIV-lea, odată cu transferul lui Iachint de Vicina⁴² în Scaunul mitropolitan din capitala Țării din vremea aceea, adică Curtea de Argeș.

Biserica din spațiul danubiano-pontic a avut o obârșie apostolică, iar Scaunul arhiepiscopal al Tomisului s-a bucurat de vechiul său statut de autocefalie⁴³ până în epoca transferului episcopului grec, Iachint de la Vici-

39 Regulamentele Organice..., p. 127.

40 Privitor la Corpus-ul acestei legislații canonice a Bisericii Ortodoxe Răsăritene, din primul mileniu a se vedea N. V. Dură, *Le Régime de la synodalité selon la législation canonique, conciliaire, oecuménique, du Ier millénaire*, București, Editura Ametist 92, 1999, pp. 287-383; N. Dură, C. Mititelu, *Legislația canonică și instituțiile juridico-canonic europene, din primul mileniu*, București, Editura Universitară, 2014, pp. 97-100.

41 Regulamentele Organice..., p. 127.

42 A se vedea la N. V. Dură, „L’Eglise de Scythie Mineure et ses Primats tomitains”, în *Dionysiana*, I, nr. 1/2007, pp. 352-396.

43 Vezi, N. V. Dură, „Biserica „Vlahilor” (Românilor) din Nordul Dunării și relațiile ei canonice cu principalele Scaune episcopale din Sudul Dunării (sec. IV-XIV)”, în *Studii Teologice*, LIV, nr. 3-4/2002, pp. 57-68; N. V. Dură, *Forme și stări de manifestare ale autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. Mărturii istorice, ecleziologice și canonice*, în vol. *Autocefalia, libertate și demnitate*, București, Editura IBMBOR, 2010, pp. 113-155.

na, la Curtea domnească de la Argeș, fapte atestate nu numai istoriografia românească, ci și de acele „Liste episcopale”⁴⁴ redactate în oficiile Patriarhiei constantinopolitane încă de pe la finele secolului al V-lea și începutul secolului al VI-lea.

Prin afirmarea și garantarea expresă a dreptului de alegere și înscăunare a ierarhilor Țării, Regulamentul organic a prevăzut și dreptul la libertatea religioasă, care implica deopotrivă atât respectarea vechilor „drepturi și obiceiuri ale Țării”, cât și autonomia Bisericii⁴⁵, care se exprima prin conducerea acesteia după legislația proprie, recte „Canoanele bisericești”, „Pravilele” (Nomocanoanele) și obiceiurile Țării, adică „Legea Țării”.

După cum s-a putut constata, printre aceste „Legi canonice” ale Țării au fost și acelea care au prevăzut dreptul de alegere a ierarhilor „dintre bisericașii pământeni” (Art. 359) de către „Patriarhul Țarigradului” (Art. 360), alias Constantinopolului (Istanbulul de astăzi), care nu implica vreo dependență jurisdicțională față de primul Scaun al Ortodoxiei Răsăritene – așa după cum s-a acreditat eronat în literatura română, de specialitate, – ci, dimpotrivă, se dădea mărturie despre starea de „autocefalie” de care s-a bucurat Biserica din arealul danubiano-pontico-carpatin „ab antiquo”⁴⁶,

44 N. V. Dură, „*Scythia Mynor*” (Dobrogea) și Biserica ei apostolică. Scaunul arhiepiscopal și mitropolitan al Tomisului (sec. IV-XIV), București, Editura Didactică și Pedagogică, 2006, pp. 65-69.

45 N. V. Dură, „From the Church Autonomy of the Archbishop Andrei Șaguna, to the Autonomy of the Religious Denominations in the Romanian State. Ecclesiological-Canonical Considerations”, în *Ecumeny and Law*, vol. 4, 2016, pp. 235-256.

46 Privitor la vechiul statut de autocefalie al Bisericii române, a se vedea N. V. Dură, „Patriarhia ecumenică și autocefalia Bisericii noastre de-a lungul secolelor”, în *Studii Teologice*, XXXVIII, nr. 3/1986, pp. 52-81; N. V. Dură, „Forme și stări de manifestare a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române de-a lungul secolelor. Mărturii istorice și canonice”, în vol. *Centenarul Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*, București, Editura Institutului Biblic, 1987, pp. 279-326; N. V. Dură, „Le „Primat pétrinien”. Le rôle de l'Évêque de Rome selon la législation canonique des conciles oecuméniques du premier millénaire. Une évaluation canonique-ecclesiologique”, în vol. *Il Ministero petrino. Cattolici e ortodossi in dialogo*, ed. Walter Kasper (Città Nuova Editrice), Roma, 2004, pp. 171-201; N. V. Dură, „120 de ani de la recunoașterea Autocefaliei (1885-2005) și 80 de ani de la întemeierea Patriarhiei Române (1925-2005)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, CIII, nr. 1-3/2005, pp. 444-456; N. V. Dură, „The „Petrine primacy”: the role of the Bishop of Rome according to the canonical legislation of the ecumenical councils of the first millennium, an ecclesiological-canonical evaluation”, în vol. *The Petrine ministry: Catholics and Orthodox in dialogue*, ed. Walter Kasper, New York, Newman Press, 2006, pp 164-184.

adică de pe vremea Arhiepiscopiei autocefale a Tomisului⁴⁷, metropola civilă și bisericească a provinciei romane „Scythia Minor” (Dobrogea românească de astăzi).

O altă formă de manifestare a exercitării dreptului de autocefalie (independență bisericească) și de libertate religioasă – care se desprinde din textul Regulamentului organic al Valahiei – este și cel al modalității întrebuițării libertății creștinului atât în cadrul Cursurilor școlare, cât și în cel al Slujbelor religioase.

Articolul 366 din acest Regulament organic, stipula următoarele: „Cursul învățăturilor va urma în limba rumânească, nu numai pentru înlesnirea școlarilor și desăvârșirea limbii Țării, ci încă și pentru că toate treburile publice trebuie a să tracta într-această limbă, care este cea ce să întrebuițeze și întru toate slujbele sfintei credințe”⁴⁸.

Conform prevederilor Regulamentelor organice, atât în Școală și Biserică, cât și în administrația publică a celor două Principate, trebuia să se folosească limba română, ceea ce a contribuit la „desăvârșirea limbii Țării”, adică la îmbogățirea patrimoniului ei lexical.

Faptul că obârșia etnică a locuitorilor Țării era una și aceeași cu religia lor ortodoxă, cu limba lor „rumânească” și cu vechile lor obiceiuri – toate comune celor două Principate – constituia o bază sigură și pentru desăvârșirea unității lor politice, așa după cum ne dă de altfel mărturie și Regulamentul Organic.

Într-adevăr, în Regulamentul organic al Valahiei se menționa că „în-ceputul, religiia, obiceiurile și cea de un fel limbă a sălășluitoilor într’aceste două Prințipaturi, precum și cele deopotrivă trebuințe sunt îndestule elementuri de o mai de aproape a lor unire, care până acum s-au fost poprit (obstrucționate, n.n.) și s-au zăbovit ..” (Art. 371)⁴⁹.

La vremea aceea, până și Rusia țaristă era conștientă că românii din Valahia și Moldova erau frați de sânge și de aceeași „lege”, adică de aceeași credință ortodoxă strămoșească, astfel încât limba și „trebuițele” (necesitățile) firești ale locuitorilor celor două Principate constituiau mărturia

47 Vezi, N. V. Dură, *The Protos in the Romanian Orthodox Church According to its Modern Legislation*, în *Kanon*, vol. IX, Wien, 1989, pp. 139-161; N. V. Dură, „Religion and Culture in Scythia Minor”, în *Annals of the “Ovidius” University of Constanța. History Series*, vol. 10-11, 2013-2014, pp. 15-26.

48 *Regulamentele Organice...*, p. 129.

49 *Regulamentele Organice...*, p. 130.

evidente pentru înfăptuirea unirii Țărilor lor, eveniment ce avea să se materializeze prin „Marea Unire”⁵⁰ de la 1918.

În Regulamentul organic al Valahiei se prevedea dreptul „orice (oricărui, n.n.) strein, de orice rang creștinesc”, să poată „veni aici în țară” și „să dobândească drepturi politicești de pământean”, dar după obținerea unui „document la mână, care i se va da de către Domn, după o mai întâiu chibzuire a Obicinuitei Obșteștii Adunări” (Art. 379)⁵¹, adică a Parlamentului Țării.

În vremea respectivă, una dintre principalele condiții, pentru dobândirea cetățeniei și a drepturilor politice inerente era aceea de a fi om de religie (creștină). O astfel de obligativitate o regăsim stipulată și în textul Regulamentului organic al Moldovei.

Același regim juridic, privind împământenirea străinilor, îl găsim menționat și în textul Constituției „Principatelor-Unite Române” din anul 1866⁵², unde se prevede în mod expres că „... numai streinii de rituri creștine pot dobândi împământenirea” (Art. 7), și care se acorda doar „de puterea legislativă” (Art. 8)⁵³.

Prin Constituția Regatului României din anul 1923 avea să se stipuleze că „deosebirea de credințe religioase și confesiuni, de origină etnică și de limbă, nu constituie în România o piedică spre a dobândi drepturile civile și politice și a le exercita” (Art. 7), dar se adăuga și precizare că „numai naturalizarea aseamănă pe străin cu Românul pentru exercitarea drepturilor politice” (Art. 7)⁵⁴.

În Constituția următoare, cea din anul 1938, nu s-a mai invocat credința religioasă a unui străin ca impediment pentru dobândirea naturalizării, care – conform prevederilor din acest text constituțional – se acorda „prin lege în mod individual; ...” (Art. 11)⁵⁵.

50 Vezi, N. V. Dură, „Andrei Șaguna (+ 1873) și Alexei Mateevici (+ 1917), precursori ai „Marii Uniri” de la 1918”, în vol. *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire de la 1918. Contribuția Teologiei arădene*, coord. C. Ioja et all., Craiova, Editura Universitaria, 2019, pp. 172-179; N. V. Dură, C. Mititelu, „Aportul Bisericii Ortodoxe Române la înfăptuirea „Marii Uniri” de la 1918”, în vol. *Unitate și dăinuire. Centenar România Mare 1918-2018*, Italia, Ed. Montefano, 2019, pp. 317-334.

51 *Regulamentele Organice...*, p. 131.

52 *Constituțiunea din 1866*, în vol. I. Muraru, G. Iancu, *Constituțiile române. Texte. Note. Prezentare comparativă*, București, Editura Actami, 2000, p. 31.

53 *Constituțiunea din 1866*, în vol. I. Muraru, G. Iancu, *Constituțiile ...*, p. 32.

54 *Constituția din 1923*, în vol. I. Muraru, G. Iancu, *Constituțiile ...*, p. 64.

55 *Constituția din 1938*, în vol. I. Muraru, G. Iancu, *Constituțiile ...*, p. 97.

În textul Constituțiilor din epoca anilor 1948-1989, adică în Constituția din anul 1948, în cea din anul 1952 și în cea din 1965, nu s-a mai făcut referire la procedura dobândirii cetățeniei, ci doar la „cetățeniei Republicii Populare Române” (Art. 16, Constituția R.P.R., 1948)⁵⁶. În schimb, în Constituția din anul 1965 se făcea referire la „cetățenia română”, care se dobânda și se pierdea „potrivit legii” (Art. 16)⁵⁷, adică conform unei legi speciale.

Referitor la alegerea Domnului Țării, Regulamentul organic prevedea că, „după ce să va sărba sfânta liturghie, ..., va citi cu glas mare ... formula următorului giurământ: *Giur că la alegire ce voi face, nu voi urma nici un interes în parte, nici mă voi pleca la vreo streină ademenire, nici la vreun alt cuget decât la acela al binelui obștesc*” (Art. 31)⁵⁸.

Se distinge astfel prima îndatorire a Domnitorul Țării, și anume aceea de a nu-și urmări interesele proprii, de a nu se lăsa ademenit de „vreo streină ademenire”, adică de a nu lucra în interesele altor State sau Corporații, și de a nu avea în mintea și inima lui decât ideea de-a sluji „binele obștesc” al Țării sale.

Conștienți că nu poți cugeta la „binele obștesc” dacă nu cunoști și respecti Legile Țării tale, autorii Regulamentului organic al Moldovei au prevăzut obligativitatea ca, în ziua instalării sale, cel ales a fi Domnul Țării să depună jurământ „în vechea catedrală a Sf. Nicolai”, din Iași, că va „... păzi cu sfințenie atât legile cât și așezământurile prințipatului Moldaviei, după Regulamentul statornicit ...” (Art. 47)⁵⁹.

Legile țării – inclusiv vechile ei „Așezăminte” – trebuiau păzite „cu sfințenie” în Principatul Moldovei, dar în conformitate cu dispozițiile Regulamentului organic, impus de o ocupație străină, care a trebuit însă să admită faptul că „Sărbătoarea înscăunării Domnului și țeremonia ...” să fie hotărâte de „guvernul provizoriu” conform „vechiului obiceiului păstrat în arhivele și istoria țării” (Art. 47)⁶⁰.

Prin urmare, în Principatul Moldovei ceremonia înscăunării Domnului Țării trebuia să fie făcută în conformitate cu cele statornicite de „Legea Țării”, care nu era altceva decât „vechiul obicei” consfințit în scris, și care se păstra – sub formă de legiuiri – în arhivele și dicasteriile Țării.

56 Constituția din 1948, în vol. I. Muraru, G. Iancu, *Constituțiile ...*, p. 125.

57 Constituția din 1965, în vol. I. Muraru, G. Iancu, *Constituțiile ...*, p. 172.

58 *Regulamentele Organice...*, *Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 178.

59 *Regulamentele Organice...*, *Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 180.

60 *Regulamentele Organice...*, *Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 180.

„Obșteasca Obicinuita Adunare”, adică Parlamentul Țării, avea „drit (dreptul, n.n.) de a arăta prin anaforale cătră Domnul, pătimirile și tânguirile țării”, adică ale oamenilor, „și încă la vreme de nevoe, a le face cunoscute și la amândoa Curțile”⁶¹. De asemenea, „Obșteasca Adunare” „... putea face Domnului punere înaintea asupra a tot felul de lucru privitori la obștescul folos, rugându-l ca să binevoiască a le lua în băgare de seamă” (Art. 57)⁶².

În Principatului Moldovei, „Obșteasca Obicinuita Adunare”, avea nu numai obligația, ci și dreptul de a aduce la cunoștința Domnului Țării și a celor două „Curți” toate „pătimirile și tânguirile Țării”, adică toate plângerile și necazurile locuitorilor Țării, prin „Anaforale” (rapoarte scrise) adresate Domnitorului și celor două „Curți” (administrative și judecătorești) ale Moldovei din vremea aceea.

De asemenea, „Obșteasca Obicinuita Adunare” era îndreptățită să înainteze Domnului propuneri privind binele obștesc al Țării, de unde deci, și îndatorirea sa de-a se preocupa de toate instituțiile și „stările sociale” ale Țării, inclusiv de drepturile lor⁶³.

În privința drepturilor clerului bisericesc, autorii Regulamentului organic al Principatului Moldovei n-au făcut altceva decât să confirme realitatea ecleziologică din Țară, din Rusia, și cea din alte Țări ale Europei, în care, grosso-modo, erau aceleași, în timp ce pentru truditorii pământului – din toate aceste țări, inclusiv din Moldova, – se prevedeau doar obligații, fiindcă aceștia erau „îndatorați” să facă munca câmpului și să adune recolta și „la casele preoților” (Art. I, Anecsa Litera A. „Pentru așezământul tagmei bisericești din toată Țara”)⁶⁴.

Slujitorii Altarului, din Principatul Moldovei, erau „îndatorați” ca, „pentru slujbile ... ce urmează cătră lăcuitori, ..., în toată vremea cu osârdie și fără pregetare a le împlini, fără a cuteza să cee de la lăcuitori vreun ban

61 *Regulamentele Organice..., Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 183.

62 *Regulamentele Organice..., Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 183.

63 Vezi, N. V. Dură, „The Patrimonial Right of the Religious Cults”, în vol. *The current Statutes for the organisation and functioning of the Romanian Orthodox Church. Tradition and Innovation*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2016, pp. 67-86; T. Petrescu, C. Anechitoe, „Predica – operă cu caracter religios, protejată prin dreptul de autor (II)”, în *Revista Română de Dreptul Proprietății Intelectuale*, Anul VII, nr. 4 (25)/2010, pp. 24-37; C. Anechitoe, „Statu-quo-ul „operelor orfane””, în *Controverse în proprietatea intelectuală*, București, Editura Universul Juridic, 2019, pp. 43-54.

64 *Regulamentele Organice..., Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 207.

...” (Art. VII)⁶⁵. Dar, „pentru peciurile de cununie”, Regulamentul organic al Moldovei îngăduia „să se ia cinci lei de la lăcuitori fără osăbire, iar țiganii vor plăti câte un leu” (Art. VIII)⁶⁶.

Slujitorii Bisericii n-au fost nici ei scutiți de plata birului față de Stat. În consecință, „dajdia preoților” era de „câte douăzeci lei pe an”, „a diaconilor patrusprezăce”, și „dascălii câte opt lei pe an, ...” (Art. IX)⁶⁷.

În Regulamentul organic al Moldovei se preciza că în „acturile mitricei pentru cei ce se nasc, căsătoresc și mor” erau rânduite și „drepturile și îndatoririle ce avea în cutare sau cutare ephă; căci dacă omul are drepturi și datorii ce se nasc și nu se sfârșesc de cât dinpreună cu dânsul”, sau „care îl întâmpină la cutare sau cutare period al vieții sale, după cum, de pildă acele ce vin din legiuita vârsta, din căsătorie, din părintime și din alte de asemenea înpregiurări...”⁶⁸.

Registrele pentru cei care se nasc, se căsătoresc și mor, adică „Mitricalele”, serveau și ca documente scrise privind drepturile și îndatoririle pe care le comporta fiecare stare socială în parte (naștere, căsătorie și deces), de unde, deci, și importanța lor pentru istoria dreptului românesc, cât și pentru o mai bună cunoaștere a drepturilor locuitorilor Țărilor Române din vremurile de odinioară.

În conformitate cu prevederile legale, „acturile judecătorești se vor face în numele Domnului, carile va orându-i pe judecatori în tribunalurile ... dintre boerii pământeni, cunoscuți în iubire de dreptate, proprietari de averi nemișcătoare și mai ispitiți în maghistratură, ca, prin aceste însușiri, să dea închizăsluiri moralicești și pragmaticești la încredințarea publică” (Art. 281)⁶⁹.

La vremea aceea, orice sentință judecătorească se făcea în numele Domnului Țării, singurul care avea și dreptul de-a desemna pe judecătorii tribunalelor Țării, așa cum se prevăzuse și în Pravilele Țării⁷⁰.

Articolul 281 din Regulamentul organic al Moldovei prevedea ca judecătorii să fie aleși numai dintre „boerii pământeni”, care se evidențiau

65 *Regulamentele Organice...*, *Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 208.

66 *Regulamentele Organice...*, *Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 208.

67 *Regulamentele Organice...*, *Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 208.

68 *Regulamentele Organice...*, *Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 270.

69 *Regulamentele Organice...*, *Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 315.

70 C. Mititelu, *Pravilele românești, tipărite, din secolul al XVII-lea. Infrațiuni și pedepse*, București, Editura Didactică și Pedagogică RA, 2012, pp. 38-46.

prin „iubirea” lor „de dreptate”, care erau proprietari de bunuri imobile și care dovedeau a fi școliți în domeniul dreptului, pentru ca – prin aceste „în-sușiri” (calități, n.n.) – să poată fi chezași din punct de vedere profesional și material pentru slujirea la care erau desemnați.

Tot în Regulament se stipula și obligativitatea ca „giudecătorii” să fie conștienți și de „răspunderea atât moralicească cât și pravilicească la care sânt supuși și datornica cruțare a personalnicilor dreptăți și a driturilor proprietății a compatrioților lor” (Art. 282)⁷¹.

Judecătorii aveau atât o răspundere morală, cât și una juridică, care, implica nu doar o bună cunoaștere a textului Pravilelor Țării, ci și o pătrundere a spiritului ei umanist-religios, de unde și „datornica cruțare” a „dreptății”, adică a aplicării principiilor și valorilor ei și a respectului „driturilor proprietății a compatrioților lor”, anume a drepturilor de care se bucurau compatrioții lor asupra proprietăților moștenite sau achiziționate conform legii.

Totodată, judecătorii desemnați de Domnul Țării dintre „boierii pământeni” trebuiau să fie „iubitori de dreptate”, și bine familiarizați cu Pravila Țării, iar îndatorirea lor principală era tocmai aceea de a „cruța”, adică de a observa și respecta „driturile” (drepturile) compatrioților lor, dovedind astfel atât o „răspundere morală”, cât și una „pravilnică”, adică juridică. Ce lecție pilduitoare și pentru magistrații zilelor noastre!

Că Regulamentul organic a adus cu sine și o „reformă în bunătațitoare pentru toate stările lăcuitorilor”⁷² celor două țări, ne-o atestă și „Regulamentul pentru statornicirea țiganilor” din Valahia și Moldova, întocmit de o Comisie specială în anul 1835.

Prin „Regulamentul pentru statornicirea țiganilor din Moldova”, alcătuit după modelul celui din Valahia (cf. Mss. 1254 din Biblioteca Academiei Române), Comisia însărcinată cu alcătuirea unui proiect pentru „îmbunătățirea soartei țiganilor” a propus – printre altele – ca proprietarii de moșii „... să schimbă și mijloacele trebuincioase pentru viețuirea lor și a familiei lor” (Art. III)⁷³.

Același Regulament făcea referire atât la „țigani Statului” (Art. XV) – care erau percepuți și definiți ca cetățeni ai Statului, recte ai Principatului

71 Regulamentele Organice..., Regulamentul Organic al Moldovei, p. 315.

72 Regulamentele Organice..., Regulamentul Organic al Moldovei, p. 257.

73 Regulamentele Organice..., Regulamentul Organic al Moldovei, p. 257.

Moldovei, – cât și la „driturile și datoriile stăpânilor și a țiganilor” care rămăneau cele „cuprinse în § 23, a condicei politicești” (Art. XV)⁷⁴.

Raportate la realitatea socială și geo-politică de atunci, din întreaga Europă, putem spune că, prin acest Regulament, țiganii (rromii, n.n.) se bucurau de o certă recunoaștere atât a drepturilor lor, cât și a îndatoririlor ce le revin. Acest lucru era de fapt un act revoluționar, care s-a datorat nu doar dispozițiilor de principiu enunțate de Regulamentele organice, ci și aportului efectiv și concret al concetățenilor lor, românii de „lege ortodoxă”, care – în numele principiilor enunțate de aceasta – au contribuit și la îmbunătățirea vieții „țiganilor”, „lăcuitori” și ei ai Principatelor Române.

La textul propriu-zis al Regulamentului organic al Moldovei au fost atașate și „Dispozițiile ghenerale” (cap. IX)⁷⁵, care au fost alcătuite de o Comisie de intelectuali de seamă ai Țării, ce s-au dovedit a fi „bărbați patrioți”, cu un înalt simț de răspundere pentru destinul Țării lor.

Printre altele, Regulamentul organic al Moldovei a condamnat și „abuzurile titlurilor cinstitoare”, adică nobilitare, date „înprotiva legiuitorilor așezământului a Țării, ... Pentru a să curma dar un abuz atât de vătămătoriu ..., să vor urma cu nestrămutare vechile așezământuri a Statului, după care nici un titlu nu poate fi hărăzit fără adevărată lucrare a slujirii ce înființează acest titlu” (Art. 399)⁷⁶.

Că aceste „titluri de nobilitate” trebuiau să fie hărăzite doar ca o consecință a săvârșirii unor „lucrări” (slujiri) deosebite, ne-o confirmă Regulamentul organic în termenii cei mai expresivi posibili și atunci când precizează că „Domnul” poate „hărăzi titluri de nobilitate” doar „pentru în-sămnațe slujbe făcute Statului, ..., însă cu împărțășirea Obștești Obicinuite Adunări (Parlamentul Țării, n.n.), care va adeveri meritul candidatului de o nobilitate personală sau moștenitoare” (Art. 399)⁷⁷.

Așadar, nu „nobilitatea personală sau moștenitoare” trebuiau să condiționeze acordarea acestor „titluri de nobilitate”, ci ele să fie o consecință firească a „meritului candidatului”, adică a muncii depuse în „însemnațele slujbe” făcute Statului în înaltele dregătorii sau funcții publice, de care cineva se învrednicise datorită calităților și meritelor sale personale, de unde și precizare că doar printr-un astfel de titlu se va distinge „meritul candida-

74 Regulamentele Organice..., Regulamentul Organic al Moldovei, p. 259.

75 Regulamentele Organice..., Regulamentul Organic al Moldovei, p. 335.

76 Regulamentele Organice..., Regulamentul Organic al Moldovei, p. 335.

77 Regulamentele Organice..., Regulamentul Organic al Moldovei, p. 335.

tului” de o „nobilitatea personală sau moștenitoare”. Prin urmare și această dispoziție a Regulamentului aduce un suflu nou, de tip occidental, iluminist, în peisajul societății românești de la începutul deceniului al patrulea din secolul al XIX-lea.

Tot împotriva „abuzurilor” din societatea românească din vremea aceea, în privința dobândirii de „dregătorii” și „slujbe publice” autorii „reformii prințipatului Moldovii” (Art. 398) dispuneau ca, „spre a păstra întru toată neștințită sfințenie, vechile drituri și prerogative a clirosului Moldovei”, Regulamentul organic al Moldovei a prevăzut obligativitatea ca „... mitropolitul și episcopii eparhioți” să fie „aleși pe pământurile legiuitile așezământuri, numai din bisericașii adevărați pământeni, ... cu bune științi și dovedite vrednicii, ..., după driturile și obiceiurile pământului ...”, iar aceștia trebuiau să-și îndeplinească îndatoririle lor pastorale „în cuprindearea apostoliceștilor canoane și întocmai cu toate legile și obiceiurile păzite până acum în Țară” (Art. 411)⁷⁸.

Printr-o astfel de hotărâre, legiuitorul confirma deci drepturile și îndatoririle consfințite clerului superior al Bisericii Moldovei, așa după cum fuseseră acestea prevăzute „ab antiquo” de „obiceiurile pământului”, adică de „Legea Țării”, de legislația canonică a Bisericii Răsăritene și de „Legile bătrâne” ale Țării (D. Cantemir).

Regulamentul organic al Moldovei stipula în mod expres și dreptul tinerilor la învățătură religioasă (cf. Art. 415) și laică (cf. Art. 418), iar Statul se obliga să le asigure atât celor care urmau „învățăturile teologhicești în Seminarul Socolii (Art. 415), cât și în „Școala publică” (Art. 416), adică celor care se înscriau „pentru învățătura publică” (cf. Art. 418), „o parte” din „veniturile” Mănăstirilor (pământene și închinat) (Art. 416)⁷⁹.

Pentru mănăstirile pământene și închinat, Regulamentul organic al Moldovei a prevăzut instituirea unei „Comisii” speciale, care avea ca atribuție să „... înscrie averile fiștecărei mănăstiri”, și să calculeze „totimea veniturilor”, din care se „luoa o parte ce este hotărâtă pentru ținerea așezământurilor de faceri de bine” (Art. 416)⁸⁰.

Referitor la mănăstirile închinat (Ierusalim, Alexandria, Antiohia, Constantinopol și Athos), acest Regulament făcea referire la necesitatea urgentă și evidentă de-a „desființa fără întârziere abuzurile acum înrădă-

78 *Regulamentele Organice...*, *Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 338.

79 *Regulamentele Organice...*, *Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 339.

80 *Regulamentele Organice...*, *Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 339.

cinat și de a să regularisi ocârmuirea averilor acestor mănăstiri”, de unde și obligația respectivei „Comisii speciale” de-a „cerceta driturile și acturile orghinale atârânătoare de deosebitele dănuiri, precum și scoposurile și condițiile începătoare a dănuitorilor” (a celor care au făcut donații acestor mănăstiri, n.n.) (Art. 416)⁸¹.

Prin astfel de măsuri adoptate împotriva „abuzurilor”, care priveau modul de dobândire a averii Mănăstirilor închinat, Regulamentul organic s-a dovedit a fi de fapt premergător hotărârii luată de Domnitorul Cuza Vodă, care, prin Legea din 1863, a secularizat averile lavrelor monahale, deoarece toate veniturile acestora treceau granițele Țării fără ca autoritatea bisericească autohtonă să fi putut lua act de asemenea abuzuri.

Cât privește „creșterea publică a tinerilor” (Art. 418) – pe care Regulamentul organic o enunța ca pe una dintre obligațiile prioritare ale Statului – se prevedea că aceasta „... să va împărțăși de toată îngrijirea și de privigherea guvernului”, care „va hărăzi o osăbită protecție corposului academic și șholerilor (școlarilor, n.n.) carii să vor arăta vrednici prin a lor sporire întru învățătura ...” (Art. 418)⁸².

Dispoziția – care privea educația tineretului Țării – era considerată de Regulamentul organic al Moldovei ca o obligație a guvernului Țării, care avea îndatorirea de-a asigura tinerilor și dascărilor lor cele necesare vieții și activității lor, și implicit, și grija și protecția cuvenită acestora. O astfel de prevedere poate fi considerată ca una care a revoluționat într-un fel spiritul epocii respective în domeniul învățământului. Această dispoziție rămâne – prin conținutul ei ideatic și valoric – pilduitoare și pentru guvernanții noștri.

În același Articol, 418, se stipula că „această educație” publică a tinerilor „... să razimă pe temeiul moralului celui mai sfânt și pe cursul metodic și deplin a învățăturilor începătoare a pravililor, a științelor și a aplicației lor la meșteșugurile cele mai folositoare, ...” (Art. 418)⁸³.

Întâi de toate, tinerii trebuiau să fie educați în spiritul Legii morale, creștine, și al Pravilelor (Nomocanoanelor), adică al acelor Colecții de legiuri mixte, de stat (bizantine) și canonice (bisericești), comune de fapt întregului spațiu al Ortodoxiei bizantine.

81 *Regulamintele Organice...*, *Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 339.

82 *Regulamintele Organice...*, *Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 340.

83 *Regulamintele Organice...*, *Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 341.

Prin intermediul Legii morale creștine și al Pravilelor bizantine, tinerii puteau lua cunoștință atât de drepturile și libertățile omului, cât și de îndatoririle omului față de semenii săi, față de Țara lor și față de Religia neamului lor.

În conformitate cu prevederile Regulamentului organic al Moldovei, libertatea de religie privea doar credința creștină, ortodoxă, pe care, la vremea aceea, o mărturiseau – aproape în exclusivitate – toți „lăcuiitorii Principatului Moldovei”.

Într-adevăr, în Articolul 425 se făcea referire atât la „relighia, obiceiurile și asemănarea limbei lăcuiitorilor acestor două prințipaturi, precum și trebuințele a îmbelor „ (ambelor, n.n.) părți, ...”, recte a Românilor din Valahia și Moldova (Art. 425)⁸⁴.

Regulamentul organic al Moldovei evidențiază faptul că românii, din ambele Principate, aveau nu doar o religie unică, o limbă comună și obiceiuri comune, ci și „trebuințe comune”, care sunt mărturii reale ale originii comune ale identității lor etnice, religioase și lingvistice.

Membrii Comisiei din Principatul Moldovei – întrunită îndată după adoptarea Regulamentelor organice – au ținut să facă referire expresă și la istoria locuitorilor indigeni ai celor două Principate Române (Valahia și Moldova), care s-au definit de la bun început prin „religia” lor, creștină, prin identitatea lor etnică și prin obiceiurile lor comune. Așa se explică și titlul sugestiv pe care Comisia l-a pus la „Secția V”, și anume acela de „*Prințipiile indighenatului și a compatriotirii între lăcuiitorii îmbelor prințipaturi*”⁸⁵.

Comisia vorbea despre „trebuințele a îmbelor părți, cuprind din în-suș descălicarea lor elementurile nedispărțitei uniri” (Art. 425)⁸⁶, unire prezentă încă din vremea „Descălecatului”, adică a începutului de organizare statală, care a evidențiat în mod indubitabil unitatea etnică, lingvistică și religioasă a românilor din ambele Principate.

De reținut remarca membrilor respectivei Comisii privind acea „nedespărțită” sau indestructibilă „unire” a locuitorilor celor două Principate, care „... s-au împedat și s-au întârziat de întâmplătoarele înpregurări”, adică unire care a fost întârziată de stări și evenimente potrivnice neamului românesc, deși locuitorii celor două Țări au avut întotdeauna credința că

84 *Regulamentele Organice..., Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 341.

85 *Regulamentele Organice..., Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 341.

86 *Regulamentele Organice..., Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 341.

„mântuitoarele folosuri al rodului ce s-ar naște din întrunirea acestor două nații sînt netăgăduite” (Art. 425)⁸⁷.

Comisia a constatat și faptul că „elementurile întrunirii a Moldo-Românilor se află așezate prin acest reglement”, adică prin Regulamentul organic, al cărui text era similar pentru românii din cele două Principate, care se defineau și se caracterizau și „prin asemănările temeiuri ale administrației acestor două țări” (Art. 425)⁸⁸. Prin înzestrarea celor două Principate Române cu un sistem administrativ comun, cele două Regulamente organice reușiseră într-adevăr să pună bazele unei administrații de stat comune.

În „Dispozițiile generale” – redactate de respectiva Comisie „după ce s-au alcătuit în capitole (capitole, n.n.) trecute reglementul reformii a prințipatului Moldovii” (Art. 398)⁸⁹ – se vorbea despre necesitatea elaborării unei legislații comune celor două Principate, fiindcă – în percepția reprezentanților „Partidei Naționale”, din vremea aceea, – „identitatea (potrivita ființă) a legislaturii” este „cel mai lucrătoriu mijloc a disăvârși o așa morală Unire, ...” (Art. 426)⁹⁰, adică nu doar o „Unire” politico-statală a celor două Principate, care fusese deci gândită și dorită cu douăzeci și șapte de ani înainte de realizarea „Unirii” de la 1859, ci și una legislativă.

Fără îndoială, prin propunerea făcută de membrii „Partidei Naționale” din Moldova anilor 1831/1832 – de a se înfăptui și o legislație unitară, comună, care avea de altfel să se înfăptuiască în anul 1865 prin publicarea Codului civil⁹¹ – se dădea expresie evidentă a necesității afirmării dreptu-

87 *Regulamentele Organice..., Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 341.

88 *Regulamentele Organice..., Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 335.

89 *Regulamentele Organice..., Regulamentul Organic al Moldovei*, p. 341.

90 „Codicele civil” – după cum a fost inițial acesta intitulat – a fost publicat în Monitorul Oficial nr. 271 din 4 decembrie 1864. De menționat că respectivul Cod civil a fost decretat la 26 noiembrie 1864, promulgat de Cuza Vodă la 4 decembrie 1864 și pus în aplicare în 1865. Cu excepția epocii anilor 1948-1989 – când a fost elaborată o legislație care a dat expresie unei ideologii politice de altă factură – Codul a fost în vigoare de la 1 iulie 1865 până la 25 iulie 1993, când a fost înlocuit prin Noul Cod Civil.

91 Vezi, F. Brașoveanu, „International protection of human rights”, în *„Ovidius” University Annals, Economic Sciences Series*, Volume XII, Issue 2 /2012, pp. 135-137; F. Brașoveanu, „Considerations regarding the protection of human rights at european level”, în *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Științe Juridice*, Nr. 3/2015, pp. 27-34; F. Brașoveanu, A. P. Lisievici Brezeanu, „The Free Movement of Goods, Persons, Services and Capital”, în *Ovidius University Annals, Economic Sciences Series*, Vol. X, Issue 2 / 2010, pp. 379-382; F. Brasoveanu, „Freedom of expression principle”, în *“Ovidius” University Annals, Economic Sciences Series*, Vol. XII, Issue 2 /2012, pp. 138-140.

rilor și libertăților omului – inclusiv a dreptului la religie (cf. Art. 425 din Regulamentul organic al Moldovei) – și în textul unei legislații comune ambelor Principate.

În loc de concluzii

Ca o succintă Concluzie a celor prezentate în paginile acestui studiu – cu un conținut interdisciplinar (istoric, juridic și teologic) – putem spune că atât din textul Regulamentului organic (al Valahiei și al Moldovei), cât și din cel al „Dispozițiilor generale”, redactate ulterior și atașate la textul acestora, cititorul a putut constata că problematica drepturilor omului a preocupat în egală măsură și pe autorii lor, așa după cum i-a preocupat și pe juriștii europeni de după cel de-al doilea Război mondial până în zilele noastre⁹².

Dacă ne raportăm la legislația epocii – și îndeosebi la cea din Occidentul Europei din vremea aceea – putem constata faptul că preocupările pentru afirmarea drepturilor omului n-au lipsit nici în Țările Române, și că, autorii ei, au meritul de a fi înscris pe români între națiunile care au militat și s-au pronunțat împotriva încălcărilor acestora și a abuzurilor de tot fel, de unde și imperativul categoric de a ne raporta la aceste realități pilduitoare ale epocii Regulamentelor organice, care au pus la baza sistemului judiciar al celor două Principate Române „Legea morală” și „Legea pravilnică”, adică Legea Țării.

Meritul de-a da un caracter prioritar „Legii țării”, în raporturile ei cu prevederile impuse de emisarii ocupației străine în Regulamentele organice, a revenit acelor „bărbați se seamă” ai nației române din vremea respectivă, care – prin aportul lor – au pus bazele pentru înfăptuirea „Unirii” Principatelor Române de la 1859 și a Marii Uniri de la 1918. Contribuția lor meritorie trebuie să rămână pilduitoare și pentru legiuitorii epocii noastre, pentru că au făcut „istorie”, iar istoria este „magister vitae” (învățătorul vieții).

92 Vezi, F. Brașoveanu, “International protection of human rights”, în „*Ovidius University Annals, Economic Sciences Series*, Volume XII, Issue 2 /2012, pp. 135-137; F. Brașoveanu, “Considerations regarding the protection of human rights at european level”, în *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Științe Juridice*, Nr. 3/2015, pp. 27-34; F. Brașoveanu, A. P. Lisievici Brezeanu, “The Free Movement of Goods, Persons, Services and Capital”, în *Ovidius University Annals, Economic Sciences Series*, Vol. X, Issue 2 / 2010, pp. 379-382; F. Brașoveanu, “Freedom of expression principle”, în „*Ovidius University Annals, Economic Sciences Series*, Vol. XII, Issue 2 /2012, pp. 138-140.

Bibliografie selectivă:

- Anechitoae, C., *Noțiuni generale de drept. Drept maritim*, București, Editura BREN, 2010.
- Anechitoae, C., *Statu-quo-ul „operelor orfane.” Controverse în proprietatea intelectuală*, București, Editura Universul Juridic, 2019.
- Anechitoae, C., Buzarna (Gălbează), A., „The Labor Legislation after the 18th Century”, în „*Ovidius*” *University Annals, Economic Sciences Series*, XII (2)/2012, 126-128.
- Brașoveanu, F., „Freedom of expression principle”, în „*Ovidius*” *University Annals, Economic Sciences Series*, XII (2)/2012, 138-140.
- Brașoveanu, F., „International protection of human rights”, în „*Ovidius*” *University Annals, Economic Sciences Series*, XII (2)/2012, 135-137.
- Brașoveanu, F., „Considerations regarding the protection of human rights at european level”, în *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Științe Juridice*, 3/2015, 27-34.
- Brașoveanu, F., Lisievici Brezeanu, A. P., „The Free Movement of Goods, Persons, Services and Capital”, în *Ovidius University Annals, Economic Sciences Series*, X (2)/2010, 379-382.
- Dură, N. V., „Patriarhia ecumenică și autocefalia Bisericii noastre de-a lungul secolelor”, în *Studii Teologice*, XXXVIII (3)/1986, 52-81.
- Dură, N. V., *Forme și stări de manifestare a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române de-a lungul secolelor. Mărturii istorice și canonice*, Centenarul Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, București, Editura Institutului Biblic, 1987.
- Dură, N. V., „Political-Juridical and Religious Status of the Romanian Countries and the Balkan People during the 14 th – 19 the Centuries”, în *Revue des Études Sud-Est Européennes*, XVII (1-2)/1989, 159-170.
- Dură, N. V., „The Protos in the Romanian Orthodox Church According to its Modern Legislation”, în *Kanon*, IX/1989, 139-161.
- Dură, N. V., „350 de ani de la tipărirea Pravilei de la Govora. Contribuții privind identificarea izvoarelor sale”, în *Altarul Banatului*, I (3-4)/1990, 58-79.
- Dură, N. V. (1999), *Le Régime de la synodalité selon la législation canonique, conciliaire, oecuménique, du Ier millénaire*, București, Editura Ametist 92, 1999.

- Dură, N. V., „Biserica „Vlahilor” (Românilor) din Nordul Dunării și relațiile ei canonice cu principalele Scaune episcopale din Sudul Dunării (sec. IV-XIV)”, în *Studii Teologice*, LIV (3-4)/2002, 57-68.
- Dură, N. V., „Procesul de modernizare a Dreptului românesc din epoca fanariotă până în vremea lui Cuza Vodă”, în *Revista de Teologie Sfântul Apostol Andrei*, VII (1)/2003, 16-30.
- Dură, N. V., *Le „Primat pétrinien”. Le rôle de l’Évêque de Rome selon la législation canonique des conciles oecuméniques du premier millénaire. Une évaluation canonique-ecclesiologique*, Il Ministero petrino. Cattolici e ortodossi in dialogo, ed. Walter Kasper, Roma, (Città Nuova Editrice), 2004.
- Dură, N. V., „120 de ani de la recunoașterea Autocefaliei (1885-2005) și 80 de ani de la întemeierea Patriarhiei Române (1925-2005)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, CIII (1-3)/2005, 444-456.
- Dură, N. V., „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului și protecția lor juridică. Dreptul la religie și libertatea religioasă”, în *Analele Universității Ovidius. Seria: Drept și Științe Administrative*, 3/2005, 5-33.
- Dură, N. V., „*Scythia Mynor*” (Dobrogea) și Biserica ei apostolică. Scaunul arhiepiscopal și mitropolitan al Tomisului (sec. IV-XIV), București, Editura Didactică și Pedagogică, 2006.
- Dură, N. V., „Drepturile și libertățile omului în gândirea juridică europeană. De la „Justiniani Institutiones” la „Tratatul instituind o Constituție pentru Europa””, în *Analele Universității Ovidius. Seria: Drept și Științe Administrative*, 1/2006, 129-151.
- Dură, N. V., *The „Petrine primacy”: the role of the Bishop of Rome according to the canonical legislation of the ecumenical councils of the first millennium, an ecclesiological-canonical evaluation*, The Petrine ministry: Catholics and Orthodox in dialogue: ed. Walter Kasper, New York, Newman Press, 2006.
- Dură, N. V., „L’Eglise de Scythie Mineure et ses Primats tomitains”, în *Dionysiana*, I (1)/2007, 352-396.
- Dură, N. V., „Lex terrae” în percepția unor juriști și istorici ai vechiului Drept românesc. Evaluări și precizări”, în *Revista de Teologie Sfântul Apostol Andrei*, XIV (1)/2010, 18-42.
- Dură, N. V., *Forme și stări de manifestare ale autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. Mărturii istorice, ecleziologice și canonice. Autocefalia, libertate și demnitate*, București, Ed. IBMBOR, 2010, 113-155.

- Dură, N. V., „The European juridical thinking, concerning the human rights, expressed along the centuries”, în *Acta Universitatis Danubius. Juridica*, 2 (VII)/2010, 153-192.
- Dură, N. V., „The Byzantine Nomocanons, fundamental sources of old Romanian Law”, în *Proceedings „Exploration, Education and Progress in the third Millennium”*, I (3), Galați, Galati University Press, 2011, 25-48.
- Dură, N. V., „Religion and Culture in Scythia Minor”, în *Annals of the „Ovidius” University of Constanța. History Series*, 10-11/2013-2014, 15-26.
- Dură, N. V., „Rights”, „Freedoms” and „Principles” Set out in the Charter of Fundamental Rights of the EU”, în *Journal of Danubius Studies and Research*, VI, (2)/2016, 166-175.
- Dură, N. V., „From the Church Autonomy of the Archbishop Andrei Șaguna, to the Autonomy of the Religious Denominations in the Romanian State. Ecclesiological-Canonical Considerations”, în *Ecumeny and Law*, 4/2016, 235-256.
- Dură, N. V., „The Patrimonial Right of the Religious Cults”, în *The current Statutes for the organisation and functioning of the Romanian Orthodox Church. Tradition and Innovation*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2016, 67-86.
- Dură, N. V., „The Right to Religion: Some Consideration of the Principal International and European Juridical Instruments”, în *Religion and Equality. Law in conflict*, ed. by W. Cole Durham Jr., D. Thayer, Routledge, UK, 2016, 15-24.
- Dură, N. V., „Andrei Șaguna († 1873) și Alexei Mateevici († 1917), precursori ai „Marii Uniri” de la 1918”, în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire de la 1918. Contribuția Teologiei arădene*, coord. C. Ioja et all., Craiova, Editura Universitaria, 2019, 172-179.
- Dură, N. V., „The Right to the Guarantee and Ensurance of Religious Freedom from „The Statute for Religious Freedom” of 1786 to the „Declarations” Issued during the UN Session of 2019”, în *Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences*, 15 (1)/2021, 117-127.
- Dură, N. V., Mititelu, C., *Istoria Dreptului românesc. Contribuții și evaluări cu conținut istorico-juridico-canonice*, București, Editura Universitară, 2014.
- Dură, N. V., Mititelu, C., *Legislația canonică și instituțiile juridico-canonice europene, din primul mileniu*, București, Editura Universitară, 2014.

- Dură, N. V., Mititelu, C., *Principii și norme ale Dreptului Uniunii Europene privind drepturile omului și protecția lor juridică*, Constanța, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, 2014.
- Dură, N. V., Mititelu, C., „The Freedom of Religion and the Right to Religious Freedom”, în *SGEM Conference on Political Sciences, Law, Finance, Economics & Tourism*, I, Albena, 2014, 831-838.
- Dură, N. V., Mititelu, C., „The State and the Church in IV-VI Centuries. The Roman Emperor and the Christian Religion”, în *SGEM Conference on Political Sciences, Law, Finance, Economics & Tourism*, I, 2014, Albena, 923-930.
- Dură, N. V., Mititelu, C., *Aportul Bisericii Ortodoxe Române la înfăptuirea „Marii Uniri” de la 1918, Unitate și dăinuire. Centenar România Mare 1918-2018*, Italia, Ed. Montefano, 2019.
- Floca, I. N., *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, Sibiu, 1991.
- Giurescu, C. C., *Istoria Bucureștilor. Din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*, București, Editura Pentru Literatură, 1966.
- *Îndreptarea legii*, ed. crt., București, Editura Academiei RPR, 1962.
- Kalligeris, A., *Căsătoria de la taină la instituție*, trad. I. Țârlescu, București, Editura Andreas, 2016.
- Mititelu, C., „Începuturile Dreptului scris la români”, *Dionysiana*, 1, 2009.
- Mititelu, C., *Pravilele românești, tipărite, din secolul al XVII-lea. Infrațiuni și pedepse*, București, Editura Didactică și Pedagogică RA, 2012.
- Mititelu, C., „„Corpus Juris Civilis” and „Corpus Juris Canonici”. Legal and Canonical Considerations”, în *Teologia*, XVIII, 4 (61)/2014, 127-137.
- Mititelu, C., *Dreptul bizantin și receptarea lui în Pravilele tipărite, în Țările Române, din secolul al XVII-lea*, București, Editura Universitară, 2014.
- Mititelu, C., „The legislation of emperor Justinian (527-565) and its reception in the Carpathian-Danubian-Pontic space”, în *Analecta Cracoviensia*, 48/2016, 383-397.
- Mititelu, C., „Emperor Justinian’s Novel 74 and its Importance for European Marriage Law”, în *Teologia*, 4 (81)/2019, 26-37.
- Muraru, I. G. Iancu, G., *Constituțiile române. Texte. Note. Presentare comparativă*, București, Editura Actami, 2000.
- Petrescu, T., Anechitoea, C., „Predica – operă cu caracter religios, protejată prin dreptul de autor (II)”, în *Revista Română de Dreptul Proprietății Intelectuale*, VII 4 (25)/2010, 24-37.

- Platon, G., „Principatele Române sub ocupație și reorganizare (1828-1834)”, în *Istoria Românilor*, VII, I, ed. a II-a, București, Editura Enciclopedică, 2015.
- *Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei*, în *Colecțiunea vechilor legiuiri administrative* (1944), ed. de P. Negulescu și G. Alexianu, I, București, Întreprinderile „Eminescu”.